

М. В. Тимоць,
старший викладач, Івано-Франківський університет права
ім. Короля Данила Галицького

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОЛІПШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ

Обґрунтовано роль інноваційної діяльності в сфері природокористування. Досліджено чинники, що гальмують впровадження інноваційного продукту в процес збереження та поліпшення земельних ресурсів. Окреслено основні пріоритети інноваційної діяльності.

The article proves the role of the innovative activity in the sphere of using the nature. It is experimentalized the facts that prevent the installing of the innovative product in the process of preservation and improvement of the land resources. It is described the main advantages of the innovative activity.

Ключові слова: інновації, інноваційний процес, земельні ресурси, відтворення, збереження.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринкова економіка потребує запровадження якісно нових засад, спрямованих на збереження та поліпшення земельних ресурсів. Нині в досліджуваному регіоні не приділяється належної уваги раціональному використанню землі. Особливо це стосується запровадження інноваційних продуктів у процес відтворення земельних угідь.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідність запровадження інновацій з метою збереження та поліпшення земельних ресурсів досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Окремі з них розглядають інновації як найважливіший чинник, що забезпечує ефективне відтворення земельних ресурсів через їх використання, збереження, поліпшення та охорону. Інші вважають їх набором нових інструментів та технологій, які повинні розв'язати проблеми природокористування.

Багато досліджень присвячено передумовам впровадження інновацій та проблемам інноваційного розвитку. Інноваційний розвиток землекористування повинен здійснюватись через вдосконалення грошової оцінки землі, вдосконалення чинного земельного законодавства, екології землекористування, вдосконалення підприємницької діяльності на землі тощо [1, с. 28].

М.В. Зубець, П.Т. Саблук, С.О Тивончук вважають, що активізації інноваційних процесів повинна сприяти цілеспрямована державна політика. В основі функціонування галузей аграрного сектору за інноваційною моделлю повинно бути державно-приватне інноваційне партнерство: держава підтримує науково-технічний сектор і освіту — джерела інновацій, створює умови для їхнього комерційного використання, системи підготовки кваліфікованого персоналу; наука здійснює фундаментальні дослідження та розробляє "проривні" інно-

вації в агропромисловій сфері; бізнес бере на себе весь комерційний ризик роботи на ринку інноваційної продукції [2, с. 5].

Практичному запровадженню інновацій, на думку М.В. Щурика, мають передувати заходи з обстеження, накопичення інформації та її відображення в сучасному земельному кадастрі, запровадження постійно діючого моніторингу земель і розробка заходів щодо поліпшення, збереження та охорони відповідно до світових і вітчизняних досягнень науки. Задіяність інноваційних продуктів до земель у першу чергу залежить від фінансування, визначення пріоритетів наукових розробок і формування споживача цих новацій [3, с. 110].

Зважаючи на важливість поліпшення, збереження та охорону земельних ресурсів постає необхідність дослідження інноваційного забезпечення цих процесів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дати оцінку інноваційному забезпеченню процесу збереження та поліпшення земельних ресурсів регіону. Встановити найважливіші чинники, що гальмують запровадження інновацій в процес відтворення земель аграрного сектора Карпатського макрорегіону, зокрема Івано-Франківської області.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний стан розвитку продуктивних сил України характеризується зростанням обсягів природокористування. Все частіше використовуються потужні технології, які мають руйнівний вплив на довкілля, спричинюють надмірне використання земельних ресурсів. Земля є тим базисом, від якого залежить успішна діяльність усього агропромислового комплексу. Подальший розвиток аграрного сектора економіки, забезпечення продуктивності сільськогосподарських угідь залежить від забезпечення його інноваційними продуктами. Водночас запровадження інноватики у сільське господарство

Таблиця 1. Динаміка площ сільськогосподарських угідь Карпатського макрорегіону *

Область	2004		2005		2006	
	Всього	в т.ч. домогосподарства	Всього	в т.ч. домогосподарства	Всього	в т.ч. домогосподарства
Закарпатська	416,7	345,9	413,8	348,0	454,3	364,3
Івано-Франківська	501,2	382,8	489,9	390,5	633,5	398,4
Львівська	1061,6	755,0	1054,3	797,6	1269,7	804,5
Чернівецька	457,7	296,5	454,0	325,3	472,8	336,1
Разом по макрорегіону	2437,2	1780,2	2412,0	1861,4	2830,3	1903,2

* Розраховано за даними Мінагрополітики України

лише з метою підвищення продуктивності землі, на нашу думку, є обмеженим. Результатом інноваційного забезпечення відтворення земельних ресурсів повинно бути не тільки підвищення їх продуктивності, а передусім збереження, поліпшення та охорона землі як живого організму, що потребує адекватних дій людини. Процес запровадження інноватики має бути комплексним і реалізуватись шляхом раціонального використання природно-ресурсного, людського та інноваційного потенціалів. Передусім необхідно враховувати особливості аграрного сектора та передумови впровадження інноватики в процес відтворення земельних ресурсів окремого регіону.

Зупинимось на необхідності та можливостях запровадження інновацій в процес відтворення земельних ресурсів Карпатського макрорегіону, зокрема Івано-Франківщини. Можливості імплементації новацій в даному регіоні значно утруднене через надмірне залучення їх у господарський обіг. Основними користувачами і власниками сільськогосподарських угідь є господарства селян, про що переконливо засвідчують дані табл. 1.

Цілком зрозумілим є те, що більшість господарств населення не відчують потребу в інноваційних продуктах, оскільки належні їм земельні паї використовуються для ведення натурального земельного господарства. Зазначене дає змогу стверджувати, що більшість з них не може бути споживачами інновацій через відсутність професійних знань, а також достатнього обсягу фінансових ресурсів.

Причинами, що негативно впливають на збереження та поліпшення земельних угідь у сільському господарстві Карпатського макрорегіону, є також використання застарілої техніки, недосконалих технологій обробітку землі. Крім того, належне відтворення земельних ресурсів потребує залучення додаткових інвестицій. Відсутність інвестиційних можливостей для потреб впровадження сучасних технологічних та технічних процесів обробітку ґрунтів призводять до поступового вилучення угідь із продуктивного стану та перетворення їх на земельні площі, що непридатні для використання.

Іншою перепоною збереження та поліпшення земельних ресурсів є функціонування на території Івано-Франківського регіону значної кількості шкідливих і небезпечних підприємств. Значної шкоди завдають земельному фонду аграрного сектора шкідливі виробництва в Калуші, Івано-Франківську, Надвірні, Бурштині. Останнім

часом спостерігається тенденція до збільшення кількості автотранспортних засобів, газові викиди яких являються також забруднювачами земельних ресурсів. Викиди шкідливих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення в Карпатському макрорегіоні наведені в таблиці 2.

Дані табл. 2 засвідчують, що Івано-Франківська область нині займає лідирську позицію за

кількістю викидів шкідливих речовин. Зрозуміло, що зростання забрудненості земельних ресурсів потребує запровадження якісно нових підходів до їх збереження та поліпшення. В їх числі вагоме місце має належати продуктам інноватики.

Складність запровадження інноваційних продуктів полягає насамперед у тому, що нині дрібні власники земельних угідь самостійно вирішити питання захисту та охорони їх від згубного впливу шкідливих виробництв та інших забруднювачів не можуть. З огляду на це, інноваційне забезпечення збереження земельних ресурсів потребує участі в цьому процесі держави та місцевих органів влади. Перспективними заходами в цьому напрямі повинні стати: вдосконалення природоохоронного законодавства та контроль за його виконанням, створення адекватних очисних споруд, утилізація та переробка шкідливих інгредієнтів, надання місцевим органам влади важелів прямого впливу застосування фінансових санкцій у випадку завдання шкоди процесу використання земельних ресурсів.

Впровадження інноваційних продуктів у заходи поліпшення та збереження земельних ресурсів нині значною мірою гальмується низьким рівнем фінансового забезпечення природоохоронних програм, недосконалістю інфраструктурного забезпечення, невизначеністю прав власності на природні ресурси, значним скороченням наукових кадрів, які виступають невід'ємною складовою інноваційного процесу та генерують інноваційні продукти.

В умовах ринку вирішення проблем збереження, поліпшення та охорони земель доцільно доручити науковим інституціям, їх кадрам, знання та професіоналізм яких в кінцевому результаті забезпечить стабільний і високоефективний розвиток сільськогосподарського сектора економіки. Саме високопрофесійні кадри і ніхто інший при створенні належних умов зуміють застосовувати сучасні методи організації земельного господарства відповідно до вимог і критеріїв ринкової економіки. Оцінка забезпечення інноваційного процесу кадрами в аграрному секторі Івано-Франківської області зас-

Таблиця 2. Викиди шкідливих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення в Карпатському макрорегіоні за 2005 – 2007 р.р. *

Область	2005	2006	2007
Закарпатська	65,9	70,7	88,2
Івано-Франківська	252,2	318,4	325,2
Львівська	187,6	206,7	253,1
Чернівецька	33,6	32,7	45,9
Разом по макрорегіону	538,6	628,5	712,4

* Розраховано за даними Державного комітету статистики за 2008 рік, с.26

відчує, що значна частина проблем у зв'язку з їх підготовкою, розв'язанням соціального пакету не знаходить належного розв'язання у відповідних інституціях. Йдеться про недостатній рівень фінансування наукових працівників та наукових розробок. Нині значна частина кадрів високої кваліфікації змушена виїздити на заробітки в країни Європи, виконуючи при цьому низькокваліфіковані фізичні роботи. Це є однією з причин низького рівня забезпеченості Івано-Франківщини кадрами, які би могли організувати інноваційний процес для потреб відтворювального процесу земельних ресурсів.

Певною мірою інноваційні розробки гальмуються відсутністю на території області вищих навчальних закладів, які би здійснювали підготовку таких кадрів. Сьогодні продуцентами інновацій на території Івано-Франківщини є лише окремі технікуми та професійно-технічні заклади, що явно замало для імплементації новацій для потреб аграрного сектора в цілому та відтворення земельних ресурсів зокрема.

Можливості залучення інноваційних продуктів у зв'язку з потребами збереження та поліпшення земельного фонду залежать також від пріоритетності наукових розробок, рівня фінансування та формування реального споживача інновацій. Саме від наявності споживача інноваційних продуктів значною мірою залежить результативність інноваційного забезпечення збереження та поліпшення земельних ресурсів.

В умовах ринкової економіки, як відомо, відносини між споживачем (покупцем) і закладами — продуцентами кадрів формуються за допомогою ринку праці, функціонування якого базується на найважливіших складових попиту та пропозиції. Виходячи з цього, домінантою створення та запровадження досягнень науки і техніки є інтереси споживача та продавця. Формування ринку праці в Карпатському макрорегіоні, на нашу думку, слід розпочинати з формування потенційного споживача робочої сили в аграрному секторі. За останні роки на території Івано-Франківщини різко скорочується кількість сільськогосподарських підприємств, які могли би бути реальними споживачами кадрів. Так, за даними Мінагрополітики України, у 2006 році порівняно до 2005 кількість сільськогосподарських підприємств зменшилась на 158, в тому числі колективних сільськогосподарських підприємств — на 3, кооперативів — 8, сільськогосподарських товариств — 10 — та фермерських господарств — на 137. Основними власниками та користувачами земель у досліджуваному регіоні стали домогосподарства, які не в змозі забезпечити ефективного ведення господарства. Окремі з них нині не ведуть активної природоохоронної діяльності через відсутність фінансових та матеріально-технічних ресурсів, а інші — через відсутність мотивації. З огляду на вищевказане, на нашу думку, вирішенню цих питань повинні сприяти консолідовані зусилля місцевих органів влади, громадськості, науковців та фінансово-кредитних установ.

З огляду на це, стає актуальним питання управління інноваційними процесом, стратегічними напрямками якого повинні стати:

1) визначення потенційних учасників інноваційного процесу. Такими суб'єктами повинні стати науководослідні установи, промислові сільськогосподарські підприємства, фінансово-кредитні установи, вищі навчальні заклади, які би формували інноваційну систему (ланцюг) "наука — виробництво — соціальна сфера";

2) визначення реальних споживачів інноваційних послуг, які би спрямовували інноваційні проекти на поліпшення та відтворення земельних ресурсів. Такими споживачами можуть стати фермерські господарства, а також сільськогосподарські підприємства ринкового типу;

3) оцінка стану існуючих інноваційних продуктів шляхом запровадження постійного їх моніторингу;

4) створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки та стимулювання інноваційної діяльності;

5) визначення й підтримка пріоритетних напрямків інноваційної діяльності державного, регіонального й місцевого рівнів.

ВИСНОВКИ

Виходячи з актуальності наявних проблем збереження та поліпшення земельних ресурсів, пріоритетними напрямками інноваційної діяльності повинні стати: підготовка та перепідготовка наукових кадрів, розробка та впровадження ресурсозберігаючих технологій, створення спеціалізованих інноваційних банків, які би надавали кредити для реалізації інвестиційних проектів на умовах пільгового рефінансування.

Реалізація такої стратегії повинна бути направлена на активізацію відтворювальних процесів, в тому числі природоохоронних, економічних, інноваційних на нижчому щаблі державного управління, тобто на рівні окремого регіону. В умовах ринкової економіки важливим завданням в сфері природокористування є вибір найбільш раціональних форм освоєння природно-ресурсного потенціалу, запобігання згубному впливу господарювання на стан земельних ресурсів. Невід'ємною складовою відтворювального процесу аграрного сектору економіки в напрямі поліпшення та збереження земельних ресурсів є впровадження інноваційних продуктів. Нині можливості впровадження інновацій для потреб збереження та поліпшення земельних ресурсів в аграрному секторі Івано-Франківщини обмежується недостатністю обсягів фінансових ресурсів, відсутністю належного інституційного забезпечення, а також недостатнім кадровим забезпеченням. Крім цього, імплементація інновацій в процес збереження й поліпшення земельних ресурсів в Івано-Франківській області додатково потребує: залучити до процесу генезису та реалізації інновацій спеціалізовані інституції, сформувані нового реального споживача інноваційних продуктів, який зможе забезпечити збереження, охорону та поліпшення земельних ресурсів, використовуючи при цьому високопрофесійні наукові знання.

Література:

1. Горлачук В.В. Проблеми інноваційного розвитку землекористування на сучасному етапі // Економіка АПК. — 2007. — № 12. — С. 23—28.

2. Зубець М.В., Саблук П.Т., Тивончук С.О. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва // Економіка АПК. — 2008. — № 12. — С. 3—8.

3. Щурик М.В. Найважливіші передумови інноваційного забезпечення процесу відтворення земель в аграрному секторі Карпатського макрорегіону // Фінанси України. — 2009. — № 1. — С. 107—114.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2009 р.